

**ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА І ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА
В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

В.М. Могілевська

Україна, м. Запоріжжя, комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Вступ. Процеси відновлення, що відбуваються в країні, потребують людей, яким властиві ініціативність, здатність до здійснення свідомого, самостійного вибору, розвинене почуття власної гідності, здатність до особистісного самовдосконалення. Психологи стверджують: для того, щоб бути успішним в інформаційному мінливому суспільстві, необхідно володіти цілою низкою лідерських компетенцій: управлінням своїм мисленням, почуттями, поведінкою, впливом на інших людей, умінням приймати рішення тощо. Саме позашкільна освіта, як динамічна система, має значний потенціал можливостей для розвитку у дитини лідерських якостей. На кшталт, саме їх наявність є невід’ємним аспектом феномена громадянськості.

В контексті громадянського виховання саме позашкільна освіта, для якої характерні високі результати розвитком індивідуальності школяра, грає надзвичайно велику роль. Йдеться про збільшення та розвиток його запитів, здібностей, ціннісних орієнтацій, тобто відбувається формування соціально адекватної особистості. Таким чином, заклади позашкільної освіти, відкриваючи перед дитиною реальні можливості самовизначення в діяльності, вміщують в собі величезний потенціал на шляху громадянського виховання особистості.

Мета статті: представити досвід роботи з вихованцями гуртка «Дебати» Центру дитячо-юнацької творчості ім. Є. М. Рудневої м. Бердянськ Запорізької області, як гідний зразок громадянської освіти і громадянського виховання в умовах позашкільної установи.

Аналіз наукових джерел показав, що термін «громадянське виховання» пов’язаний з терміном «громадянська освіта». Поняття «громадянська освіта» у сучасних українських наукових дослідженнях з’явилося наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Свою наукову інтерпретацію воно отримало в «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку державності», де зазначено, що громадянська освіта займає важливе місце в громадянському вихованні особистості. Науковий

колектив авторів цієї концепції – М. Й. Боришевський, С. Г. Рябов, О. В. Сухомлинська та інші – дав чіткі визначення громадянського виховання та громадянської освіти, пов'язавши їх між собою. Вони визначили громадянське виховання, як процес формування громадянськості, що є інтегрованою якістю особистості. Остання надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично дієздатною та захищеною. Громадянська ж освіта розглядається як важлива складова громадянського виховання особистості [6, с. 213]. Російська дослідниця Н. Савотіна, вивчаючи дану проблему, робить висновок, що формування громадянина – це створення умов для формування громадянськості, як інтегральної якості особистості, що дозволяє їй відчувати себе духовно, соціально, юридично та політично дієздатною [4, с. 21]. Порівнюючи зміст двох понять – громадянська освіта і громадянське виховання – можна зробити висновок про те, що для першої наукової дефініції він концентрується навколо різних видів знань, а для другої – навколо «трійки»: знання, уміння, почуття й особисті риси. Якщо громадянська освіта переважно спрямовує розвиток особистості на засвоєння необхідних знань і вмінь для життя людини в умовах демократії в межах конкретного суспільства, то громадянське виховання за своїм змістом передбачає формування не тільки національної, а й загальнолюдської, планетарної свідомості.

Розбудова нової концепції системи освіти передбачає модернізацію як змісту освіти так і методів виховання підрастаючого покоління. З огляду на спілкування сучасної міжнародної спільноти, можна зазначити, що таке публічне явище як дебати сьогодні виходить на новий рівень свого функціонування в комунікативному просторі. Кожна нова ідея, що пізніше визнавалася як прогресивна, не зразу знаходила своїх прибічників. Її засновникам прийшлося багато доводити її переваги чи позитивні наслідки в разі запровадження. Одним словом – треба було багато дебатувати. На разі, в політиці вміння дебатувати чи вести дискусію – показник високої політичної культури. Існує багато визначень поняття «дебати», які переважно залежать від цілей. Найбільш поширене: «Дебати - це гра між двома командами, головна мета якої - переконати суддів у тому, що аргументи однієї з команд переконливіші, ніж у опонентів». Інноваційна педагогічна технологія «Дебати» спрямована на розвиток дитини, на розкриття її особистісного потенціалу. Саме цим визначається провідна мета дебатів - виховання громадян із розвинутими інтелектуальними здібностями, творчим відношенням до світу, почуттям особистої відповідальності та моралі, здатних до перетворювальної продуктивної діяльності.

Серед низки задач, що мають вирішувати дебати, крім навчальних і розвивальних, є:

- виховуючі, тому що сприяють формуванню громадянських якостей і навичок життєдіяльності в демократичному суспільстві;
- соціалізуючі, тому що залучають до норм і цінностей громадянського суспільства, адаптують до умов сучасного суспільства, сприяють формуванню культури спілкування, здатності працювати в команді, терпимості до різних поглядів і точок зору, толерантності [2].

Саме такі завдання ставить перед собою керівник гуртка гуманітарного напрямку «Дебати» Центру дитячо-юнацької творчості ім. Є. М. Рудневої м. Бердянськ Масютіна М. Е., Відмінник освіти України, керівник гуртка-методист. Метою роботи її гуртка є навчити вихованців продуктивно обговорювати проблеми та ефективно їх вирішувати; навчити вмінню розмірковувати, критично мислити, конструктивно організовувати процес дискусії. Дебати - це не лише змагання на кращу манеру говорити, це перш за все – інтелектуальна праця.

Заняття в гуртку охоплюють тренінги, ділові ігри, мозковий штурм, аналіз нових тем у пошуках аргументів; роботу з джерелами інформації: книгами, журналами, газетами, Інтернет; відпрацювання імпровізаційного мовлення, розвиток логічного мислення; теоретичні та практичні уроки з риторики, логіки, акторської майстерності, ділового етикету, знайомлять вихованців з технологією гри «Дебати» тощо.

Процес навчання містить також обговорення відеоматеріалів, фільмів, участь в міських, регіональних, національних та міжнародних турнірах, чемпіонатах, конференціях. Особливе місце відводиться масовим та культурним заходам.

Дебатний клуб на базі ЦДЮТ ім. Є.М.Рудневої у Бердянську працює з 1998 року. Щорічно гурток відвідує 70 вихованців різного віку. За 15 років досвід їх роботи зусиллями автора та однодумців презентувався на місцевому, регіональному, Всеукраїнському та Міжнародному рівнях. В 2013 р. гуртківці були запрошені на проведення тренінгового модуля «6 кроків до толерантності» для учасників Міжнародного дебатного форуму IDEA до Литви.

Результатами роботи гуртку є сформованість у вихованців клубу:

- уміння спокійно і аргументовано відстоювати власну позицію;
- навички бачити проблему одразу з різних сторін, толерантно ставитись до думки опонента;

- бажання виступати у різних ролях: тьюторів (куратори команди), суддів, спікерів тощо.

За останні роки вихованці клубу отримали різного рівня нагороди, перелік яких займає 2 сторінки. В 2013-2014 р. гуртківці були нагороджені:

- Грамотою за 1 місце на Міжнародному турнірі «Бердянський ринг-2013», 2 відзнаки «Кращий топ-спікер» (1 та 2 місце);

- Грамотою за 1 місце на Міжнародному дебатному турнірі «Dnipro Open 2014», 4 відзнаки «Кращий топ-спікер» (в т. ч. за 1 та 2 місце);

- Грамотою півфіналістів та сертифікатами учасників Міжнародного чемпіонату «Мистецтво полеміки» (м. Мінськ, Білорусія), диплом «Кращий спікер турніру» (1 місце).

Таким чином, діяльність гуртка – це обґрунтована та зважена громадянська освіта, що сприяє формуванню активної життєвої позиції його вихованців. Дебати створюють умови для формування громадянської позиції у сучасних молодих людей в процесі цілісного педагогічного процесу в позашкільній установі. Вони забезпечують надбання ними не тільки наукових знань, способів дії, але й власної життєвої позиції, суспільно-корисного досвіду. Останнє і є критерієм громадянської вихованості особистості школяра. До того ж досвід має практичне значення та рекомендується до впровадження не тільки в позашкільних, а й в загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Алексеева, О. В. Формування громадянської позиції сучасної молоді [Текст] / О. В. Алексеева // Педагогіка і психологія. – 2006. - № 2 (51). С. 33, 34.

2. Імжарова, З. Дебати як педагогічна технологія [Електронний ресурс] / З. Імжарова. – Режим доступу : <http://www.osvita-ua.net>.

3. Концепція громадянської освіти в школах України [Текст] // Шлях освіти. – 2001. - № 1. – С. 26-31.

4. Лутовинов, В. І. Гражданско-патриотическое воспитание сегодня [Текст] / В. І. Лутовинов // Педагогіка. – 2006. - № 5. – С. 21, 26.

5. Позняк, С. Дослідження громадянської освіти в країнах – членах Ради Європи [Текст] / С. Позняк // Шлях освіти. – 2005. - № 1. – С. 20.

6. Ткачов, С. І. Громадянська освіта і громадянське виховання: історія та сучасність: монографія [Текст] / С. І. Ткачов. – Х.: ТОВ «ЕДЕНА», 2009. – 235с.